

Αθηναϊκή ανθρωπογεωγραφία

Η Μάρω Δούκα διαλέγει το διήγημα *Ζωγραφιά νυκτερινή* του Μιχαήλ Μητσάκη, που δημοσιεύθηκε το 1893 στην εφημερίδα «Ακρόπολις». Μια «φωτογραφία» της Ομόνοιας εκατό χρόνια πριν. Το τοπίο είναι ονειρικό και ρομαντικό, αλλά η ποιητική της πλατείας δεν έχει αλλάξει. Τότε, όπως και τώρα, ήταν το συμβολικό σημείο μιας δοσοληψίας, των «ειδεχθών παζαριών».

Η Ομόνοια εκατό χρόνια πριν

Κατειλημμένη σήμερα από το μετρό του μέλλοντός μας, ο «Μέγας Αλέξανδρος» ακατοίκητος, τα γύρω κτίσματα σκοτεινά. Διψασμένοι οι φοίνικες, αλλά ποιος τους υπολογίζει! Πολύχρωμο ανθρωποπάζαρο στα πεζοδρόμια, πρόσωπα που τα άγιασε η προσφυγιά και η ανέχεια. Αγόρια με χαλασμένα δόντια και με θολό βλέμμα· κορίτσια λιπόσαρκα, θλιμμένες μάσκες καρναβαλιού, με ψηλοτάκουνα και φουστίτσες. Παγωμένα χαμόγελα, μυρωδιές του τσιγάρου και του τσαλακωμένου χιλιάρικου. Οι ταξιτζήδες μισονυσταγμένοι. Εκατό χρόνια, και βάλε, από τότε που ο Μιχαήλ Μητσάκης απαθανάτιζε την Ομόνοια στο ονειρόδραμα-πεζογράφημά του *Ζωγραφιά νυκτερινή*. Οι γύρω δρόμοι χωματόδρομοι και η πλατεία δεντροφυτεμένη με βελανιδιές, πεύκα και κυπαρίσσια. Τρεις μετά τα μεσάνυχτα, Μάιος του 1893. Είναι η χρονιά που ο Χαρίλαος Τρικούπης κήρυξε πτώχευση.

Διαβάζω και σημειώνω επιγραμματικά τις σκέψεις μου:

* Το μάτι του συγγραφέα κινείται μεθοδικά και εποπτεύει τον χώρο από το γενικό στο μερικό και από το άμεσα και νατουραλιστικά περιγραφόμενο στο υπαινικτικό και στο δυσδιάκριτο.

* Η μια εικόνα μέσα στην άλλη, για να αποτυπωθεί διαχρονικά η μοίρα τούτης της πλατείας. Τα γκαρσόνια της Ήβης, κινούμενες, ομιλούσες σκιές, χορός στα μικρά δράματα. Οι νυσταγμένοι αμαξάδες, τα δύο καπνοπωλεία: σκηνικό σε όπερα.

* Πρωταγωνιστές η νύκτα και ο άνεμος. Απεικόνιση του στιγμιαίου και της λεπτομέρειας. Ο αφηγητής ισοζυγιάζει τα δρώμενα και επανέρχεται διαρκώς στο σημείο εκκίνησης.

* Ελαφρότητα στη βαρύτητα, πλαστικότητα στην ακινησία. Συμπλοκή ορατών και αοράτων με τον άνεμο. Προσωποποίηση των αφύχων. Ενσωμάτωση των εμψύχων με την πλατεία-σκηνικό.

* Συναρπαστικές εναλλαγές, συγχορδίες ήχων, μουσικές επαναλήψεις, εμμονή στις παραλλαγές, αυξομειώσεις της έντασης, αρμονικός συνδυασμός της φωνής των προσωποποιημένων αφύχων με τις ανθρώπινες ομιλίες.

Υπολογισμένες τομές στην περιφερόμενη ποιητική και εικονοπλαστική ματιά του Μητσάκη οι παράλληλες σπονδυλωτές ιστορίες: ο δωδεκαετής λούστρος με τον ευρύτερνο ενήλικα στο παγκάκι· οι δύο αφισοκολλητές· ο μοναχικός τσαγκάρης. Άνθρωποι φτωχοί, βασανισμένοι, του περιθωρίου, όπως θα λέγαμε σήμερα· το μάγμα των αποκοιμισμένων νοικοκυραίων της Αθήνας.

* Το δίστιχο του πεζογραφήματος δεν παρεμβάλλεται διακοσμητικά, είναι η μουσική υπόκρουση και ο πονετικός σχολιασμός στην ιστορία του μικρού λούστρου.

* Ο κουλουράς-τενόρος, χορευτής στο ονειρόδραμα, ρήγμα στην παντοδυναμία του ανέμου, θα μπορούσε να συμβολίζει τον άνθρωπο-βιοπαλαιστή που υψώνει το ανάστημά του.

* Διάλογοι εξαιρετικής ακρίβειας σκιαγραφούν την ανθρωπογεωγραφία της πλατείας και δίνουν το στίγμα της εποχής. Παράδειγμα: οι αφισοκολλητές αποτυπώνουν τη διαμάχη ανάμεσα στην οπερέτα και στην όπερα. Και πίσω από αυτή τη διαμάχη η διαιωνιζόμενη αντίθεση ανάμεσα στην τέχνη και στις απομιμήσεις της.

* Όταν η *Ζωγραφιά νυκτερινή* εξαϋλώνεται στο πρωινό φως, ο ευρύτερνος γενειοφόρος και ο δωδεκαετής λούστρος παραμένουν στοιχειωμένοι στο παγκάκι. Σημείωσε ότι η δοσοληψία τους είχε αρχίσει πριν από την αφήγηση. Και ώς τις ημέρες μας, εξακολουθητικά μεταλλασσόμενη, θα μπορούσε να συμπυκνώνει υπαινικτικά τα «ειδεχθή παζάρια» της πλατείας από όπου εξακτινώνεται η Ελλάδα όλη.

Ζωγραφιά νυκτερινή

Τρεις μετά τα μεσάνυχτα, και η πλατεία της Ομονοίας είναι έρημος. Από των γύρω δρόμων μεγάλοι πνοαί ανέμου εισβάλλουν εκ των γωνιών συρίζουσai, σαρώνουν το έδαφος σφοδρά, συσπούν την κόμην των υψηλών δένδρων της, σηκώνουν εις σύννεφα την σκόνην. Επάνω, εις τον καταξάστερον ουρανόν, μεταξύ βορρά και ανατολής, πλησιφαής λάμπει η σελήνη, κ' εις το πλάγι της, ολίγο παρακάτω, φέγγει έν άστρον, ως λευκός ακόλουθος, ανασύρων νομίζεις την άκραν της θείας εσθήτος της· ενώ προς την μεσημβρίαν, επί του στερεώματος το κέντρον, ως παμμεγέθης αργυρούς ήλος, συνέχων την απέραντον κυανήν οθόνην, έν άλλο άστρον εξαστράπτει. Τα πέριξ οικήματα βωβά, παράθυρα κλειστά, πόρτες σφαιλισμένες, εγείρουν αμαυράς τας όψεις των. Ένα προς ένα, βαθμηδόν, τα μαγαζιά, τα καφενεία που την περιβάλλουν άδειασαν από τους θαμώνας των, είδαν να λιγοστεύ' η θορυβώδης κίνησις, η ζωή που τα εγέμιζε, ησύχασαν, εβυθίσθησαν εις την σιγήν και εις το σκότος. Δύο καπνοπωλεία μόνον, άγρυπνα, πλάι-πλάι, εις το προς την οδόν Σταδίου άκρον της, ρίχνουν επί το πεζοδρόμιον κάτασπρον το φως των δύο στρογγυλών λαμπτήρων των· και πέραν, προς το βάθος της, διά των φύλλων, όπισθεν των δένδρων, το έν εκ των μεγάλων καφενείων της, διακρίνεται ημιφώτιστον, ως μυστηριώδες άντρον, όπου οι σωροί των καρεγλών υψούντ' εις παραδόξους, τερατώδεις λόφους προς την οροφήν, κι ένας υπηρέτης, νυσταλέος, αίρων κολοσσαίαν πατσαβούραν, ξετινάσσει τα κενά τραπέζια. Έξω της Ήβης, μόλις προ μικρού, η πλανοδία μουσική, η μισθωμένη διά να

τέρπει τους ζυθοποτούντας, έπαυσε να σπαράττει την Τραβιάταν, το ισπανικόν, το τραγούδι του Στραβογιώργη· και τα γκαρσόνια, πηγαινοερχόμενα, μεταφέρουν τα καθίσματα, εισάγουν τους ξυλίνους καναπέδες, παίρνουν τ' απομείναντα ποτήρια, σκουπίζουν από χάμω τ' αποτσιγάρα, των φιστικιών τα φλούδια, των ποδών τα ίχνη, τα φτυσίματα, όλην την βρώμαν που αφήνει πίσω της πληθύς ανθρώπων συνελθόντων διά να ιδωθούν, να ξαπλωθούν, να πιουν, να φλυαρήσουν. Τρία-τέσσερ' αμάξια, στέκονται προ αυτής, βραδύναντα, περιμένοντα κανέναν πάρωρον διαβάτην, με τ' άλογά των κουρασμένα, μισοκοιμώμενα ορθά, θαμπά, μισοσβησμένα τα φανάρια των, τους δύο αμαξάδες κάτω, ακουμπισμένους εις τον τοίχον, ομιλούντας με τους υπηρέτας, ξαπλωμένον υψηλά, επί του εδωλίου του, τον άλλον, και ρογχάζοντα, ενώ ο τέταρτος, επί του εδωλίου κι αυτός, ξάπλα επίσης, στηρίζει εις το χέρι το κεφάλι του, και ως εις ρέμβην αφημένος, μουρμουρίζει σιγανά, διακεκομμένα, ως βαυκάλημα θα έλεγες, χυδαίον αθηναϊκόν τραγούδι, αλλοκότως αντηχούν εν τη νυκτί:

Τι να-ν-του κάμω του μικρού

Που είναι μικρό και κλαίει, ωχ!...

Αντίκρυ δε, υπό το φέγγος τ' ουρανού, αγρυπνούν κι αυτό, και φωτισμένον, ορθώνεται το κιόσκι, ως λευκόν κουβούκλιον εβραϊκής συναγωγής· και από μέσα, πιάνων όλον τον στενόν χώρον του, καθημένος εις την καρέγλαν του, κοιμάτ' ο πωλητής του, μπρουμουτισμένος επί της θυρίδος του, της υελοφράκτου, ούτως ώστε να κρύβετ' εντελώς το πρόσωπόν του μεταξύ των βραχιόνων του, να φαίνεται δε μόν' η κορυφή του προεξέχουσα, της κεφαλής του η δασεία τρίχωσις, ως μία τούφα μαλλιών μαύρων κολλημένη εις το τζάμι. Ψυχή άλλη επ' αυτής, ψυχή εις τους πέριξ δρόμους. Φαιοί κι ευθείς, οι τηλεγραφικοί στύλοι, φεύγουν κατά μήκος της. Οξέα, υπερύψηλα τα τέσσερα κοντάρια του ηλεκτρικού, σβηστά, φρουρούν τας τέσσερας πλευράς της, παμμεγέθη. Άφωτα τα γκαζ, τυφλά επίσης, ως σβεσθέντ' από τον άνεμον, την τριγυρίζουν πανταχόθεν. Ελεύθερος ο άργυρος των άστρων, της σελήνης, μονοκράτωρ, πέφτει επ' αυτήν, απλώνεται, λαμπρός. Σκορπισμέν' ανά την έκτασιν, πλέοντα εις το φως, τα θρανία όπου χρησιμεύουν προς ανάπαυσιν των εις αυτήν φοιτώντων, γυμνά ανθρώπων, μαστιγώνονται αγρίως από την βιαιότητα της σκόνης. Αλλ' εις ένα εξ αυτών, κοντά εις την εξέδραν, όπου παίζ' η μουσική, υπό μίαν των συστάδων των σκοτεινών θάμνων, οίτινες ζοφούν το κέντρον της, στον ίσκιον, φαίνονται δύο συγκαθήμενοι. Ο πρώτος υψηλός ανήρ, με μαύρην γενειάδα, καταπίπτουσιν επί του στήθους του, ευρύνωτος, ευρύτερνος, με πρόσωπον μισοκρυμμένον υπό το πλατύ καπέλον του, οζώδη ράβδον ανά χείρας, κατέχει τη μίαν άκραν του θρανίου, εστραμμένος προς τον άλλον· και ο δεύτερος, μικρός λούστρος, ωσει δεκαετής, με το κασκέτον του σκεπάζον την ευειδή όψιν του, στρέφων τα νώτα προς τον πρώτον, κατέχει την ετέραν. Σιωπηλοί, κάθοντ' έτσι, κατ' αυτόν τον τρόπον, προ ώρας ήδη, μη μετακινούμενοι, αδιαφορούντες διά την νύκτα και την σκόνην· μόνον κάπου-κάπου ο ανήρ, βιαίως, ρίχνει δύο-τρεις λέξεις, ωσανεί μονοσυλλάβους ερωτήσεις, μασωμένας

μεταξύ των μαύρων του γενείων· και ο μικρός λούστρος, δίχως να γυρίσει, απαντά ομοίως, μονοσύλλαβα επίσης, σιγαλά. Ο άνεμος φυσά, πάντοτε σφοδρός, διελαύνων την πλατεία μετ' οργής, αναστατώνων τα φυλλώματα, απειλών να καταρρίψει τρίζοντας τους στύλους των φανών, του τηλεγράφου, ανεγείρων προς τον ουρανό κονιορτού σίφωνα. Κι εκεί κάτω, εις κάποιαν εκ των γωνιών, ένα παράθυρον, ανοικτόν λησμονηθέν, παραφερόμενον υπό του βιαίου ρεύματος, δέρνει το σπίτι θηριωδώς, βροντά λυσσωδώς κατά του τοίχου, έκφρον και βαρύ, ωσάν να ήθελε να συγκλονίσει την πλάσιν.

«Κουλούούρια ζ...στάάά!...», ήχησε φωνή, σκιά ενεφανίσθη, παρά του καφενείου το ημίφως, εν μέσω του σκονοστροβίλου, κρατούσα μέγαν πίνακα επικεφαλής, τρίποδα εις χείρας.

«Κουλούρια! Εδώ!», εφώναξε διαβάτης, ανεβαίνων εκ της λεωφόρου Πειραιώς, φθασμένος έξω του Μεγάλου Αλεξάνδρου κι εξακολουθών να βηματίζει.

«Κουλούούρια! καίνε... εφτύύς!», απήντησε η πρώτη των φωνών, από του καφενέ το μέρος, κι η σκιά διηυθύνθη, τρέχουσα, αήθης, διαγραφομένη επί του εδάφους, ως εκτρόπου φανταστικού όντος αλλομένου, με τον μέγαν πίνακά της στο κεφάλι και τον τρίποδα στα χέρια προς το μέρος όθεν ήλθ' η πρόσκλησις. Μετ' ολίγον συνηντήθη με την άλλην, έβαλε τον τρίποδον καταγής, απέθεσ' επ' αυτού τον πίνακα. Ο διαβάτης έψαξ' εις την τσέπην του, έριξε προς αυτόν μίαν πεντάραν, επήρε το κουλούρι του, εστράφη και εχάθ' εις την οδόν της Αθηνάς. Ο κουλουράς έβαλε πάλι στο κεφάλι του τον πίνακα, εσήκωσ' εις τα χέρια του τον τρίποδα, και ήρχισε να βαίνει προς τα πρόσω. Εβάδισ' έτι βήματά τινα επί του δρόμου, ανέβηκ' έπειτα επί του στρογγυλού περιθωρίου της πλατείας, επροχώρησε ολίγο, εσταμάτησε κατόπιν, βλέπων κύκλω. Προέβη πάλιν μετά τούτο, έκαμε ακόμη βήματα καμπόσα, εσταμάτησεν εκ νέου, ξαναείδε. Δις ή τρις, ομοίως, ήρθωσεν αύθις την κραυγήν του.

«Ζ...στάάά κουλούούρια! Κουλούούρια! Καΐάινεε!»

Τέλος, έφθασε προ της Ήβης, διέβη το διάζωμα, ανεφώνησε και πάλιν, και εστάθη, λίγο παραπέρ' από τους υπηρέτας και τους αμαξάδες, όρθιος και ακίνητος.

«Θα σ' τα πάρει μωρέ ο αγέρας!», έκαμε προς αυτόν ένα γκαρσόνι, αποφέρον ένα σιδερένιο τραπεζάκι, καθώς διέβαιν' έμπροσθέν του.

«...εν τα παίρνει», απεκρίθη ο κουλουροπώλης, λαρυγγωδώς και βαρυθύμως.

«Μπραφ! μπραφ! μπραφ!», εβρόντησε, ως εις ανταπάντησιν, το ανοικτόν παράθυρον, δεινώς, από το βάθος της πλατείας. Και πνοή ανέμου ισχυρά εισόρμησεν, εκυλινδήθη παταγούσα, έγειρε τας κορυφάς των κυπαρίσσων, συνεθόλωσε τα πάντα. Ο κουλουράς υπέστη την έφοδον γενναίως, έκαμε στροφάς τινάς διά να τηρήσει την ισορροπίαν, και εξήλθεν εκ του συννέφου αβλαβής. Αλλά, παρατηρών τον κίνδυνον κι αυτός, κατέλιπε τον όμιλον, ετράβηξε λίγο παραπάνω, και απέμεινε δίπλα εις το καπνοπωλείον, προφυλαττόμενος οπίσ' από το αγκωνάρι του σπιτιού. Κι εκείθεν, εκ του ασφαλούς πλέον, έβαλε πάλιν την κραυγήν του.

«Κουλούούριααα!»

Αλλ' η φωνή του αφηρηπάγη υπό του ανέμου, παρεσύρθη, και εσβήσθη εις ηχώ βραδείαν. Και ομοίως, παρασύροντ' απ' αυτόν κι όλοι οι άλλοι ήχοι της πλατείας, αναρπάζονται ταχέως, χάνονται ευθύς, προς της φοράς του την διεύθυνσιν. Αλλά, κατά τα σπάνια διαλείμματα, καθ' α παύει να πνέει, κι ο ελάχιστος αυτών ακούετ' ευκρινής, διαχύνετ' επ' αυτής, φαίνεται ως να την ξυπνά, να την γεμίζει, όπως αι σκιαί των αμαξών, των δένδρων, των φανών, των στύλων, των ανθρώπων που ευρίσκονται ή εμφανίζοντ' εν αυτή, φαίνονται ως να την πληρούν ολόκληρον, μεγάλοι και μακράι.

«Φρατ! φρατ! φρατ!», διακρίνετ' αντηχούσ' από το καφενεϊόν, πλαταγίζουσα, η υπερμεγέθης πατσαβούρα, που κρατεί ο υπηρέτης, καταφερομένη επί των επίπλων του.

«Κρακ! κρακ! κρακ!», κροταλίζουν τα καθίσματα, προσκρούοντα προς άλληλα σφοδρώς, καθώς αρπάζοντ' απ' τα σπεύδοντα γκαρσόνια, διά να εισαχθούν στην μπιραρίαν.

«Γκροπ! γκροπ! γκροπ!», αγροικούνται βαρείς βηματισμοί επάνω εις τις πλάκες, κι εκ της οδού Σταδίου άλλος διαβάτης παρουσιάσθη, κατεβαίνων, εσταμάτησε προ του ετέρου των καπνοπωλείων, έριξε δύο-τρεις δεκάρες επί της προθήκης. Ο καπνοπώλης έσυρ' έσωθεν το τζάμι, επήρε τις δεκάρες, άπλωσε το χέρι προς τα μέσα.

«Κρρρ!», έκριξ' ελαφρά η ύαλος επανακλειομένη, και μετά μικρόν, ο διαβάτης ανεφάνη, διήλθε, ηφανίσθη φωτιζόμενος το πρόσωπον από την φλόγα του τσιγάρου οπού άναψε.

«Ντιγγ! ντιγγ!», ανέδωκ' ήχον διαυγή, οξύν, από παρακειμένου δρόμου, κρουόμενον το κουδουνάκ' οικίας, από κάποιον νυκτοβάτην φαίνεται, μόλις τώρα μεταβαίνοντα να κοιμηθεί.

«Γκκκρρρ!», άμαξα εκυλίσθη, ερχομένη πόρρωθεν, επρόβαλεν, επέρασεν από τα πλάγια της πλατείας, διηυθύνθη προς τον Άγιον Κωνσταντίνον, τρέχουσα.

«Ααααχ!», έκαμ' ο ένας εκ των αμαξάδων, των ακουμπισμένων εις τον τοίχον, κουρασθείς να στέκετ' έτσι, και αρχίσας να περιπατή, ως θέλων να ξεμουδιάσει.

«Κουλούούριαα!», ανεφώνησε και πάλιν η σκιά του κουλουρά οπίσ' από το αγκωνάρι.

«Θα-ν-τα κολλήσεις ούλα συ τώρα;...»

«Αμ' τι θα κάμω;...»

«Δεν πάμε να κοιμηθούμε καμιά ώρα στον Κάτου Κόσμο και να σηκωθούμε να-ν-τα κολλήσουμε;» —«Να σε κεράσω και καφέ», διάλογος ηκούσθη διαμειβόμενος, κι εις την απέναντι γωνιάν δυο σκιαί νέαι ανεφάνησαν, ακούμπησαν επί του τοίχου δύο σκάλες, η μια εκάθησ' εις το τελευταίον σκαλοπάτι, ως νυστάζουσα, ανέβ' εις την δικήν της η δευτέρα, άλειψ' ένα πλατύ χαρτί χρωματιστόν μ' ένα πινέλον, το εκόλλησ' εις τον τοίχον· και, μένουσα ολίγον εναέριος, χωρίς να κατεβή απ' εκεί πάνω, στρεφομένη προς την κάτω σύντροφόν της:

«Αμ' τι διάολο κομπανία είν' και τούτης;», είπε, δίχως ν' απαντήσ' εις την ερώτησιν εκείνης. «Δε βάνουνε τίποτα της προκοπής».

«Μα τι της προκοπής να βάνουνε;», έκαμεν η άλλη.

«Να... να βάνουνε Αφρικάνα... να βάνουνε Τροβατόρο...»

«Χμ! Αφρικάνα!», εμουρμούρισεν η άλλη, ως εμπειρογνώμων. «Αμ' αυτά που λες μωρέ είναι όπερες. Δεν είναι τούτοι γι' αυτά...»

«Αμ' γιατί είναι;»

«Να... τούτοι είναι για μικρά, αυτά που λες είναι όπερες, τούτοι είναι οπερέτα».

«Ωχ αδερφέ! Δε μας αφήνουνε! Οπερέτα...», ανταπάντησε εκείνη, ως βαρυνομένη, κατεβαίνουσα και καθημένη και αυτή στο σκαλοπάτι της δικής της.

«Ε, πάμε να κοιμηθούμε κι ύστερα να σηκωθούμε να-ν-τα κολλήσουμε;», είπε πάλ' η πρώτη, καθώς έμειναν καθήμενοι κι οι δύο, κάθε μία εις την σκάλαν της.

«Και δεν τα κολλάω ούλα καλύτερα ως τις έξι κι ύστερα να πάω να κοιμηθώ στην κάμαρα;»

«Δώσε μου, κάνε μου, λιγουλάκι κόλλα, που σώθηκε η δική μου», είπ' η άλλη, αναδεύουσα με το πινέλον το πλησίον της αποτεθέν, καθώς εκάθησε, δοχείον κόλλας που εκράτει, παρά τον ριχμένον δίπλα ποικιλόχρουν ορμαθόν των προγραμμάτων.

«Πού να την βρω, μωρέ; Δε γλέπεις που δε θα με φτάσει και μένα;»

«Όχι να μη σε φτάσει. Δε λες πως λυπάσαι».

Και ο πρώτος εσηκώθη, εχασμήθη, ετανύσθη και ανεκλαδίσθη, και έπειτα ανέβηκ' εις την σκάλαν του και ήρχισε κολλών το πρόγραμμά του. Και αμέσως ύστερα, κατέβη, εμάζωξε τ' αγγεία, τα χαρτιά και τα πινέλα του, εξαλώθ' εις τον ώμον του την σκάλαν, κι επανέλαβε, τραβών προς πέραν.

«Ε, θα 'ρθεις να κοιμηθούμε στον Κάτου Κόσμο; Θα σε κεράσω και καφέ...»

Ο άλλος εφορτώθη παρομοίως τα μπαγκάζια του, ετράβηξ' αντιθέτως, και απήντησε:

«Δεν έρχομαι... Θα πάω να-ν-τα κολλήσω.

«Δε μου δίνεις, κάνε μου, λιγουλάκι κόλλα;»

Αλλ' ο άλλος, απομακρυνόμενος, αφού προχώρησε ολίγο, μεταστρέφων:

«Μήτσο!»

«Ε!»

«Καληνύχτα! Να ήσουν αόμορφος, θα σου 'δινα».

Και οι κολληταί των προγραμμάτων, χωρισθέντες, χάνονται κι αυτοί, ο ένας δώθε και ο άλλος κείθε. Κι έτσι περνά η νύκτα, η πλατεία νεκροζει, έρχετ' η πρωία. Ώρα σχεδόν παρήλθε, δίχως να διακόψει την σιγήν άλλη φωνή, δίχως πνοή ανέμου να φυσήσει. Βαθμηδόν οι υπηρέτ' εσήκωσαν όλα τα καθίσματα, τα έμπασαν, απεσκούπισαν σχεδόν. Ο έτερος των δύο αμαξάδων, των ακουμπισμένων εις τον τοίχον, βαρυνθείς, εσκαρφάλωσ' εις την άμαξαν, έλαβε τα ηνία, εμαстіγωσε τους ίππους, κι έφυγε καλπάζων. Μακράν ηκούσθη κρότος κάρου, παρατεταμένος κ' ηχηρός. Ο κουλουράς από το αγκωνάρι έβαλε πάλι την κραυγήν του:

«Κουλούριααα!...»

Τότε, εκ της οδού Σταδίου, επί του πεζοδρομίου, σύρριζα εις τα σπίτια, προέβαλ' άνθρωπός τις, κύπτων προς την γην, κρατών και προφυλάττων μεταξύ των παλαμών του αναμμένον σπερματσέτο, και κοιτάζων γύρω μετά προσοχής. Έτσι έφθασε εις την Ήβην ρίπτων χάμω εταστικά βλέμματα, παρατηρών το έδαφος οξέως, διέβη προ αυτής χωρίς να σταματήσει. Και, διαπεραιωθείς εις το αντίκρυ πεζοδρόμιον, ετράβηξε προς κάτω, επέρασ' από το καφενείον Χαραμή, διήλθε προ του Ζαχαράτου.

«Ε, ήρρες τίποτ' απόψε;», τον ηρώτησε το ζετινάζον τα τραπέζια γκαρσόνι, ευρεθέν παρά την θύραν την στιγμήν αυτήν.

«Μμμμ! εγόγγυσεν ο άνθρωπος. Τι να βρης! Ένα φράγκο μοναχά στην έκθεση».

Και ο νυκτόβιος τσαγκάρης, ο δουλεύων όλη μέρα εις το μαγαζί του, κοιμώμενος δε της νυκτιές του θέρους μόλις φθάσει και σουρπώσει, κι εξυπνών στις δύο μετά τα μεσάνυκτα, και παίρνων ένα σπερματσέτο και αρχίζων να γυρνά απ' έξ' από τα ερημούμενα υπαίθρια καφενεία, μπιραρίες, θέατρα, καφέ-σαντάν, παντοία κέντρα αθηναϊκών διασκεδάσεων, με την ελπίδα πως μπορεί να βρει παράδες πέφτοντας απ' τους θαμώνας κατά λάθος εις την γην, έστριψ' από την γωνίαν, απεκρύβη υπ' αυτής, έγινεν άόρατος, διευθυνόμενος προς τον σταθμόν Λαυρίου. Αλλά αι πρώται λάμπεις της αυγής άρχισαν ήδη να φωτίζουν το στερέωμα, λευκότης αμαυρά διεχύθη εις τα άκρα του ορίζοντος, το έν των άστρων ετρεμόσβησε, ως εν αγωνία. Νέα πνοή ανέμου συνετράνταξε το ανοικτόν παράθυρον δεινώς, διήλασεν αύθις την πλατείαν, ανεστάτωσε αυτήν, απ' άκρη σ' άκρη. Μία προς μία, αι απολειφθείσαι άμαξαι, απήλθαν και οι τρεις, ετράπησαν εις τους πέριξ δρόμους. Δεύτερος κάρου κραδασμός, αντήχησε, βαρύς, προς άλλην διεύθυνσιν. Επί του ουρανού, ωχρίασ' η σελήνη, αμυδρά, δερομέν' υπό της σκόνης. Εσβήσθηκαν του γκαζ τα ράμφη εις την μπιραρίαν, έκλεισαν η πόρτες της, ο κουλουράς απεμακρύνθη προς τα άνω, και μόνον ο γενειοφόρος και ο λούστρος κάθονται ακόμ' εις το θρανίον, πραγματευόμενοι παζάρια ειδεχθή.